

בגדרי עיקר הנדר ומהות ההתפסה

א. מחלוקת הראשונים מהו עיקר הנדר

נחלקו הראשונים בגדר עיקר הנדר, האם הוא ע"י התפסה, שמתפס איסורו בדבר הנדר כגון הקדש קרבן וכדו', או שעיקר הנדר הוא אף שלא ע"י התפסה, וסגי בכך שקיבל על עצמו איסור, שאמר דבר זה יהיה אסור עלי. לדעת הראשונים הסוברים שעיקר הנדר הוא ע"י התפסה צ"ב מה דינו של הנודר בלא התפסה? ולדעת הראשונים הסוברים שעיקר הנדר הוא אף שלא ע"י התפסה צ"ב מה הנפק"מ בין נדר בהתפסה לנדר שלא בהתפסה? כמו"כ צ"ב במה נחלקו הראשונים?

הר"ן במסכתנו סובר שעיקר הנדר הוא אף שלא ע"י התפסה. וז"ל:

"עיקר הנדר הוא שיאמר דבר זה אסור עלי, ובין שהתפסו בדבר אחר בין שלא התפסו, זהו נדר האמור בתורה. אלא היכא שהתפסו בעינן שיתפסו בדבר הנודר ולא בדבר האסור, וכדאמרינן בריש שבועות שתיים בתרא (שבועות כ' ע"ב): מאי טעמא דאמר קרא כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנודר. כלומר שאע"פ שנדר חל בלא התפסה, אפ"ה אם התפסו בעינן שיתפסו בדבר הנודר ולא בדבר האסור. הלכך היכא שהתפס ואמר הרי ככר זה עלי כקרבן חייל נדריה ועיקר נדר הוא זה".

אולם הרא"ש בפירושו כאן סובר שעיקר הנדר הוא ע"י התפסה:

"עיקר נדר האמור בתורה הוא שמתפס החפץ בדבר הנאסר ע"י איסור פה, כגון קרבן או הקדש או שנשבע עליו. ובפ"ג דשבועות דריש ליה מקרא כי ידור נדר עד שידור בדבר הנודר". וכ"כ התוספות כאן¹.

ב. ביאור במחלוקת הראשונים האם עיקר הנדר הוא בהתפסה או גם שלא בהתפסה

ובביאור מחלוקתם נראה לומר, שנחלקו בעניינה של הדרשה: "כי ידור נדר – עד שידור בדבר הנודר".

האם דרשה זו באה לומר מהו עיקר הנדר, או שהיא באה לומר הלכה בהלכות התפסת נדרים, שאם בא להתפס, יתפס בדבר הנודר ולא בדבר האסור? וז"ל שהרא"ש והתוס' סוברים שדרשה זו באה לעיקר הנדר, והר"ן סובר שדרשה זו באה להלכה בהלכות התפסה.

והנה הראשונים כאן הפנו למסכת שבועות שדרשה זו מופיעה שם. וצ"ב הרי דרשה זו מופיעה גם במסכתנו בריש פרק שני (י"ד ע"א): "מנה"מ (דמתפס בדבר האסור לא מיתסר)? אמר קרא איש כי ידור

¹ ואמנם צ"ב בדברי הרא"ש שכתב שאפשר להתפס בשבועה, דהא קי"ל כרבא בפ"ג דשבועות שמתפס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו דמי. וכן צ"ב בדברי התוס' שכתבו בביאור ההתפסה: "דאמר הרי עלי ככר זה כהקדש ועל ככר אחר אומר יהא כזה", הרי אף הככר הראשונה נאסרה ע"י התפסה שהתפסה בהקדש, ומדוע צריך להוסיף התפסה נוספת בככר נוסף. וע"ז בזה בשלמי נדרים וזה ראוי לאריכות בפ"ע ואכ"מ. ומ"מ מבואר מדבריהם שעיקר הנדר הוא בהתפסה.

נדר לה' עד שידור בדבר הנדור. אי הכי אפילו בדבר האסור נמי, דהא כתיב לאסור איסר על נפשו? לאסור איסר מיבעי ליה לכדתניא איזהו איסר האמור בתורה" וכו'. וא"כ צ"ב מדוע לא הפנו לגמ' זו שבמסכתנו?

וי"ל בפשטות שאותם ראשונים הסוברים שעיקר הנדר הוא בהתפסה, לא רצו להפנות לגמ' זו שבמסכתנו, כדי שלא נאמר שדרשה זו באה רק להלכות התפסה, שאם רוצה להתפס, שיתפס בדבר הנדור ולא בדבר האסור, שהרי זהו העניין שדרשה זו מופיעה במסכתנו, אך דרשה זו אינה באה לגדרי הנדר לומר שעיקר הנדר הוא בהתפסה, ולכן הפנו למסכת שבועות ששם משמע שדרשה זו באה לעיקר הנדר וכפי שיבואר לקמן. וא"כ י"ל שאף הר"ן הסובר שעיקר הנדר הוא ללא התפסה, הפנה לגמ' בשבועות ולא לגמ' שבמסכתנו, כדי לומר שאף שם יש לפרש הדרשה באופן זה שלא באה לגדרי עיקר הנדר שיהיה בהתפסה, אלא רק להלכות התפסה שיתפס בדבר הנדור ולא בדבר האסור.

ג. הגמ' בשבועות שציינו הראשונים

וכך איתא בגמ' בשבועות ריש פ"ג (דף כ. כ. :):

"דאיתמר מתפס בשבועה, אביי אמר כמוציא שבועה מפיו דמי, ורבא אמר לאו כמוציא שבועה מפיו דמי. מיתיבי: איזהו איסר האמור בתורה? האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו וכו' אסור. ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום. בשלמא לאביי מדמתפס בנדר נדר מתפס בשבועה שבועה, אלא לרבא קשיא! אמר לך רבא תריץ ואימא הכי: איזהו איסר נדר האמור בתורה האומר הרי עלי שלא אוכל בשר ושלא אשתה יין כיום שמת בו אביו וכו' ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום. מאי טעמא אמר קרא איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדור".

ובביאור גמ' זו נחלקו הראשונים.

ד. שיטת רש"י בביאור הגמ' בשבועות

רש"י פירש בקושיית הגמ': "וקס"ד השתא דהיינו מתפס בנדר, וקתני איזהו איסר האמור בתורה שהוא בלא יחל דברו? האומר הרי עלי וכו' אלמא המתפס בנדר הרי הוא בלא יחל כנדר עצמו, ומדמתפס בנדר נדר מתפס בשבועה שבועה". כלומר, דהס"ד היתה שהאומר הרי עלי שלא אוכל בשר כיום שמת בו אביו, זהו מתפס בנדר, שהרי תלה נדרו ביום שמת בו אביו, ועל זה אמרה הברייתא: "איזהו איסר האמור בתורה" כלומר מש"כ בפס': "איש כי ידור נדר לה' או השבע שבועה לאסור איסר על נפשו" שהוא בלאו ד"לא יחל דברו". וא"כ למדנו שמתפס בנדר הוא כנדר גמור, ואם מתפס בנדר נדר, מתפס בשבועה שבועה, כי אין לחלק ביניהם, שהרי נאמרו באותו פס'. ובשלמא לאביי וקשיא לרבא.

ובתשובת הגמ' "תריץ ואימא הכי" וכו' פירש"י: "כלומר האי תנא לאו במתפס בנדר איירי אלא בעיקר הנדר איירי, ואשמעינן שאינו חייב בנדר אא"כ פירשהו ואח"כ תלאו בדבר הנדר עליו כבר וכו', וה"ק איזהו איסר נדר, אבל מתפס בנדר לאו נדר הוא, והיכי דמי מתפס? כגון שלא פירש הרי עלי שלא אוכל

בשר ושלא אשתה יין, אלא אמר הרי עלי יום זה כיום שמת בו אביו". כלומר שהאומר הרי עלי שלא אוכל בשר כיום שמת בו אביו, אין זו התפסה כמו ההבנה בס"ד, אלא זהו עיקר הנדר, ואע"פ שתלאו בדבר הנדר. וע"ז אמרה הברייתא איזהו איסור האמור בתורה, כי רק מה שהוא בכלל עיקר הנדר הוא נדר האמור בתורה המחיל איסור נדר ועוברים עליו בבל יחל, וזה מתקיים כשהזכיר האיסור במפורש כמו המקרה שבברייתא. אבל מתפיס בנדר אינו נדר, ומתפיס היינו שלא הזכיר במפורש האיסור, אלא אמר הרי עלי יום זה כיום שמת בו אביו. וממילא ה"ה לשבועה שמתפיס בשבועה אינה שבועה וכדרבא.

ה. ביאורי הראשונים בדעת רש"י

והנה מפשט לשון רש"י משמע, שבעיקר הנדר בעיני שיפרש הנדר ואח"כ יתפיסו בדבר הנדר, וכל זה נקרא עיקר הנדר. שכן כתב: "שאינו חייב בנדר אא"כ פירשהו ואח"כ תלאו בדבר הנדר עליו כבר". ומשמע שפירוש האיסור בלבד שאומר הרי עלי שלא אוכל ככר זו, ולא תלאו בדבר הנדר אינו נדר. ולפי"ז קשה כיצד א"כ נדר את הנדר הראשון? והרמב"ן שם הביא שאכן יש שתמהו כך על פירש"י, אך כתב שאין מקום כלל לתמיהה זו שכן י"ל בפשטות שהנדר הראשון, דהיינו יום שמת בו אביו, נדרו כדירים כעצים וכו' שכיוון שנדר באחד מכל משמשי המזבח אע"פ שלא הזכיר קרבן ה"ז נדר, וכלל גדול הוא שכל המתפיס בדבר הנדר והנידב לשמים הוא, ואף רש"י מודה לזה.

אבל אליבא דאמת כתב הרמב"ן, שלדעתו אין כוונת רש"י שלא יהא נדר מן התורה אא"כ גם התפיסו, "אלא כך הוא עיקר פירושו, דמעיקרא קס"ד דאיסור קאמר דהיינו מתפיס, וה"נ באומר זו כזו, דחד דינא הוא. ופריק דאיסור נדר קתני, שכיוון שאמר בפירוש לא אוכל, לאו התפסה היא אלא עיקר הנדר הוא. ואשמועינן שאינו חייב משום נדר א"כ פירשו ותלאו בדבר הנדר, אבל פירשו ותלאו בדבר האסור, כגון שאמר הרי עלי שלא אוכל בשר כיוה"כ מותר. וכן נמי אם לא פירשו, אלא שאמר הרי עלי יום זה כיום שמת בו אבא מותר, דהיינו מתפיס, אבל פירשו ולא תלאו נמי אסור". כלומר שעיקר כוונת רש"י היא שהס"ד שכל תליה נקראת התפסה בין אם פירש את האיסור ובין אם לא פירש, ואין לחלק ביניהם, ולכן ס"ד שהאומר הרי עלי שלא אוכל בשר כיום שמת בו אבא והאומר הרי עלי יום זה כיום שמת בו אבא הם אותו דבר, ואם האמירה הראשונה מועילה ונחשבת נדר ה"ה האמירה השניה. ולכן הוכיחה הגמ' מכאן שמתפיס בנדר הוא נדר וה"ה יהיה למתפיס בשבועה, ותשובת הגמ' היא שלא כל תליה בדבר הנדר נקראת התפסה, שכן אם מפרש את האיסור, אע"פ שתולהו בדבר הנדר, זה בכלל עיקר הנדר, רק בזה צריך שיתלהו בדבר הנדר ולא בדבר האסור. וזו כוונת הגמ' בהמשך דבריה שהביאה את דברי שמואל: "והוא שנדר ובא מאותו היום מ"ט אמר קרא איש כי ידור נדר לה' עד שידור בדבר הנדר", אך אין זה בא לאפוקי מנדר סתם שמפרש נדרו ללא תליה בדבר הנדר. והתפסה היא רק כשלא מזכיר האיסור במפורש, והיא אכן אינה כנדר. ומ"מ בדעת רש"י מבואר שהתפסה גרידא, שלא הזכיר האיסור במפורש, אינה מועילה לא בנדרים ולא בשבועות, כיוון דקי"ל כרבא.

ו. שיטת הרי"ף בביאור הגמ' בשבועות ע"פ הרמב"ן

אולם הרי"ף שם פסק שבנדרים מועילה התפסה ובשבועות לא מועילה התפסה דקי"ל כרבא. וז"ל: "מתפיס בשבועה, אביי אמר כמוציא שבועה מפיו דמי ורבא אמר לאו כמוציא שבועה מפיו דמי, וקי"ל

כרבה. והיכי דמי מתפיס בשבועה? כגון דמשתבע דלא ליכול הדין בשרא ובתר הכין אמר הרי זו הפת עלי כזה הבשר. אי"נ כגון דשמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא, ואמר איהו ואנא נמי דכוותך, לאו כמוציא שבועה מפיו דמי. אבל מתפיס בנדר חייל נדרא עליה כדתנן וכו' ותניא נמי איזה הוא איסור נדר האמור בתורה אמר הרי עלי שלא אוכל בשר וכו' כיום שמת בו אביו וכו' ואמר שמואל והוא שנדור ובא מאותו היום" וכו'.

ודבריו צ"ב שהרי מלשון הגמ' משמע שנדר ושבועה שווים לעניין התפסה, ואם מתפיס בנדר נדר, ה"ה למתפיס בשבועה וכמו שהקשתה הגמ', ולא משמע בתירוץ שחזרה בה מזה? ועוד צ"ב כיצד מוכיח הרי"ף מברייתא זו שמתפיס בנדר נדר, הרי שם איירי שהזכיר האיסור במפורש, ובזה י"ל דאף ללא התפסה חל הנדר, שכן זהו עיקר הנדר, אבל בעלמא כשמתפיס ללא הזכרת האיסור בפירוש, מהיכא תיתי דתועיל התפסתו בלחוד להיות כנדר?

וביאר הרמב"ן בדבריו דהס"ד היתה שהברייתא באה לבאר מהו לשון איסור האמור בתורה: "לאסור איסור על נפשו", וזה מה ששאלה הברייתא: "איזהו איסור נדר האמור בתורה?" ותשובתה היתה האומר שלא אוכל בשר כיום שמת בו אביו, שזו התפסה בנדר. והקשתה הגמ', דא"כ מבואר שהתפסה הוא לשון איסור שבתורה, והרי לשון איסור נאמרה בתורה בסמיכות לשבועה: "או השבע שבועה לאסור איסור על נפשו", ואם דין זה דהתפסה קיים בנדר, ומקורו מלשון איסור שבתורה, אע"פ שאינו סמוך לו, כ"ש שדין זה יהיה קיים בשבועה, שלשון זו נאמרה בסמיכות לה, וניחא לאביי וקשיא לרבא?² ותירצה הגמ' דה"ק "איזהו איסור נדר האמור בתורה" וכו', כלומר שאין כוונת הברייתא לבאר מהו לשון איסור האמור בתורה, אלא כוונתה לבאר איזה דבר הוא "איסור נדר", כלומר אסור כנדר אע"פ שאינו נדר, שאינו לשון נדר שבתורה, ולזה אמרה האומר הרי עלי שלא אוכל בשר כיום שמת בו אביו, שזהו מתפיס.

וא"כ מבואר לפי"ז שמתפיס בנדר דינו כנדר אך אינו לשון נדר שבתורה, וא"כ ה"ה לעניין שבועה, שמתפיס בשבועה אינו לשון שבועה שבתורה, ולגבי לשון איסור כלל לא היתה הו"א שמשמעותה התפסה. ולכן לא קשיא לרבא, שכן אפשרות זו של התפסה התחדשה רק בנדר, וכמו שדרשו בגמ' איש כי ידור נדר לה', עד שידור בדבר הנדור, ודרשה זו חידשה התפסה דווקא בנדר ודווקא בדבר הנדור, וכשם שהתמעט מכאן מתפיס בדבר האסור, כך התמעט מכאן גם מתפיס בשבועה. ולכן מתפיס בנדר נדר, אבל מתפיס בשבועה אינה שבועה, וכדרבא.³

וביאר הרי"ן (ח. מדפי הרי"ף) שלפי ביאור זה, המפרש איסורו ותולוהו בדבר הנדור אינו לשון נדר האמור בתורה, אלא זו התפסה, ואין הבדל בין זה לבין מי שלא פירש איסורו אלא רק תלאו בדבר הנדור, אלא שבנדר שניהם מועילים, לפי שריבתה בו התורה התפסה, ודלא כרש"י.

ז. האם התפסה היא מעיקר הנדר או לא לדעת הרמב"ן בשיטת הרי"ף?

ובפסוקות משמע מביאור זה, שהתפסה אינה עיקר הנדר. אך צ"ב:

א. אם כשפירש איסורו הוא נדר האמור בתורה, מה גרע בכך שגם תלאו בדבר הנדור, הרי נדר כדין?

² ביאור זה בקושיית הגמ', נכתב ברמב"ן בלשון שונה מעט. וכאן כתבתי ע"פ הרי"ן בשבועות (ח' ע"א מדפי הרי"ף) כפי שהביא את ביאור הרמב"ן. ומ"מ מסברא נראה שאכן זו כוונת הרמב"ן.
³ כפירוש זה פירש גם הרא"ש בשבועות ריש פ"ג בדעת הרי"ף.

ב. הרי יש מהראשונים שסוברים שעיקר הנדר הוא רק בהתפסה, ואף אם נאמר שהרי"ף סובר כהראשונים שעיקר הנדר הוא ללא התפסה, מ"מ אין סברא לומר שאם הוסיף והתפיס, שיצא זה מעיקר הנדר?

ג. אם אין זה בכלל עיקר הנדר, א"כ לאיזה גדרי נדר זה שייך, שהרי וודאי אין לומר שזה כינוי, וכן אין לומר שזה יד, שהרי ביד אנו צריכים להשלים את דבריו, אך כאן דבריו שלמים?

לכן נ"ל שביאור זה קאי בשיטת הר"ן במסכתנו, שעיקר הנדר הוא בין בהתפסה ובין שלא בהתפסה, ומש"כ שביאור שאלת הברייתא היא איזהו איסור נדר האמור בתורה, שדינו כנדר אך אינו נדר, צ"ל שכוונתם היא איזהו איסור נדר האמור בתורה שדינו כנדר גמור הוא בכלל עיקר הנדר לפי הגדרים ההלכתיים, אך אינו נדר, כלומר שאינו לשון נדר הפשוטה שבתורה, ותירצה הגמ' שגָדַר בלשון התפסה, שלמרות שהזכיר את האיסור במפורש, מ"מ כיוון שאח"כ התפיס, ס"ל לביאור זה שהוא לשון התפסה, וכנ"ל. אך עדיין צ"ב אם לפי הגדרים ההלכתיים כשמפרש האיסור ואח"כ מתפיס, הווי עיקר הנדר, מה הנפק"מ אם הוא לשון נדר הפשוטה שבתורה או לא?

ומ"מ לפי"ז ייתכן עדיין לחלק בין התפסה שהזכיר בה את האיסור במפורש לבין התפסה שלא הזכיר בה את האיסור במפורש, כגון שאמר יום זה כיום שבת בו אביו, שכן י"ל שהברייתא דווקא נקטה התפסה שהזכיר בה את האיסור במפורש, כי רק באופן זה הווי ההתפסה בכלל עיקר הנדר, וכמו הראשונים שסוברים כן בדעת רש"י. אולם מדברי הר"ן במסכתנו מפורש שכל התפסה היא בכלל עיקר הנדר אף כשלא הזכיר האיסור במפורש, שכן כתב: "הילכך היכא שהתפיס ואמר הרי כבר זה עלי כקרבן חייל נידריה ועיקר הנדר הוא זה". וצ"ב:

א. מניין לו זה?

ב. משמע מדבריו שלמד זאת מתירוצו של רבא בשבועות, שכן מיד לאחר שהביא הדרשה בגמ' בשבועות, שהיא סוף תירוצו של רבא, כתב דברים אלו, והרי יש לחלק וכמ"ש:

ח. קושיות הר"ן על פירוש הרמב"ן בדעת הרי"ף

ומ"מ הר"ן בשבועות שם הקשה על ביאור זה של הרמב"ן:

א. מזה שמחלקים בין נדרים שמועילה בהם התפסה משום שבהם נאמרה הדרשה, לבין שבועות שלא מועילה בהם התפסה משום שלא נאמרה בהם דרשה, א"כ משמע שעצם דין התפסה הוא חידוש, וצריך דרשה לחדש אותו. וא"כ כיצד לומדים מדרשה זו לאפוקי מתפיס בדבר האסור ומתפיס בשבועה, הרי י"ל שהדרשה נצרכת לגופה, שבכלל אפשר להתפיס, ואדרבה מדאפשר להתפיס בדבר הנדר ה"ה שיהיה אפשר להתפיס בדבר האסור ובשבועה?⁴

⁴ קושיא זו היא ע"פ ביאורו של החידושי אנשי שם בדבריו. וע"ע בר"ן במסכתנו ריש פרק שני (י"ד ע"א) ד"ה אמר קרא, דמבואר מדבריו שהמיעוט למתפיס בדבר האסור הוא משום שדרשה זו מיותרת לגופה, שדין התפסה כשלעצמו הוא סברא פשוטה, וזה כשיטתו בשבועות שדוחה את פירוש הרמב"ן שעצם דין התפסה הוא חידוש.

ב. מדוע לחלק בין נדרים לשבועות, הרי כיוון שיש היקש ביניהם, נלמד שבועות מנדרים שמועילה בהם התפסה, אע"ג שלא נאמרה בהם דרשה? ואין לומר שמושג התפסה שייך רק בנדרים משום שהוא איסור חפצא, וא"כ כשאומר ככר זו כקרבן או ככל דבר נדור אחר, הרי הוא מתפס חפצא בחפצא, משא"כ בשבועה שהיא איסור גברא, אם נשבע שלא יאכל ככר זה, ואח"כ התפס בו ככר אחר ואמר זה כזה, לא אמר כלום, שהרי הככר שבה התפס אינה חפצא של איסור, שהרי האיסור הראשון חל על הגברא; די"ל שכל זה שייך אמנם כשרוצה להתפס בדבר שנשבע עליו, וכמו המקרה הראשון שהביא הרי"ף להתפסה בשבועה שאינה מועילה: "כגון דמשתבע דלא ליכול הדין בשרא, ובתר הכין אמר הרי זו הפת עלי כזה הבשר", אבל אם רוצה להתפס עצמו בגברא שנשבע ולומר אני כמוך, בזה לכאורה שייכת התפסה לפי הסברא הנ"ל, שהרי הוא מתפס גברא בגברא. ובכל זאת הרי"ף גם בכה"ג אמר שאינה התפסה, שכן במקרה השני להתפסה בשבועה שאינה מועילה כתב: "א"נ כגון דשמע חבריה דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא, ואמר איהו ואנא נמי דכוותך, לאו כמוציא שבועה מפיו דמי!"

ט. פירוש הר"ן בדעת הרי"ף

לכן מפרש הר"ן בדעת הרי"ף, דאמנם הס"ד היתה כמ"ש לעיל בשם הרמב"ן, שהברייתא באה לבאר מהו לשון איסור האמור בתורה, והיינו התפסה, וזה שייך בין בנדרים ובין בשבועות, וא"כ ניחא לאב"י וקשיא לרבא וכנ"ל. אך את תשובת רבא דה"ק איזהו איסור נדר האמור בתורה וכו' מפרש באופן אחר, שכוונת הגמ' לתרץ בזה, שהברייתא אינה מדברת על לשון איסור שבתורה ולומר שהוא מתפס, אלא בעיקר הנדר איירי, כלומר שהברייתא באה לבאר מהו עיקר הנדר. "דעיקר נדר האמור בתורה היינו שתלאו בדבר הנדור, וסוף דבר כאחד מנדרי הקדש וכו', דבלא"ה נדר ראשון לא משכחת ליה, אבל בלא התפסה א"א לו לאסור את המותר. אלא מפני שקודש עושה חליפין, אף הוא יכול להתפס איסורו⁵ בדבר המותר לו או לאחרים. וזה הוא עיקר הנדר. והיינו דאמרין עד שידור בדבר הנדור, שעיקר הנדר בהתפסה הוא. ואע"פ שאם לא התפסו חייל, ההוא מדין יד הוא דמהני, שכשהוא אומר הרי זה אסור עלי, אנו גומרין דבריו כקרבן. ומ"מ עיקר הנדר מתפס הוא".

וביאור דבריו, שהתפסה אינה הלכה בהלכות נדרים, שניתן לנדור ע"י התפסה כשם שניתן לנדור ללא התפסה, אלא התפסה היא גדר הנדר, שענין הנדר הוא להתפס הדבר להיות כהקדש, והווי כתמורה וכחליפי הקדש, שכשם שהקדש עושה חליפין, כך הקדש עושה נדר. וא"כ מקור הנדר הראשוני מהותו התפסה בקודש, ולכן ניתן להתפס בו הלאה. ומה שמועיל נדר ללא התפסה הוא רק מדין יד שצריך להשלים דבריו שרוצה לעשותו כקרבן.

ועפ"י? מבאר הר"ן שלכן לא שייך ללמוד שבועות מנדרים לענין זה, דאע"פ דאיתקוש להדדי, ההיקש מלמד רק את ההלכות שמה שיש בזה יש בזה, אך מה שהוא בגדר הנדר לא שייך להשליכו להלכות שבועה שגדריה אחרים. לכן לא שייך דין התפסה אף בלשון התפסה ששייכת בשבועות כגון שרוצה להתפס גברא בגברא, כי גדר השבועה הוא איסור גרידא ואין מקורה בהתפסה באיסור אחר. "ואין ללמוד התפסה בשבועה מנדר, שאילו היינו מוצאים נדר בלא התפסה, ואח"כ ריבתה בו התורה התפסה,

⁵ כלומר להתפס ולהחיל איסור על דבר המותר לו או לאחרים.

היה בדין ללמוד שבועות מנדרים וכמ"ש. אבל כיוון **דלא משכחינן נדרים בלא התפסה**, היאך נלמד מהם לשבועות ומצוותן בכך, שאיסור קדושה הוא שנמשך ונתפס ולא איסור גרידא, ומש"ה נמי לא דרשינן מאו השבע שבועה עד שיודר בדבר המושבע⁶, לפי שאינו עניין. ועוד שבטעה קמיינתא היכי משכח"ל, בשלמא בנדרים אימרא ודירים וכו', משא"כ בשבועות דאיסור גרידא נינהו".

י. הסתירה בדברי הר"ן, ותירוצו של החתם סופר

וכבר הקשו המפרשים דדברי הר"ן בשבועות סותרים לדבריו כאן, שבשבועות כתב שעיקר הנדר הוא בהתפסה דווקא, שהיא ממש גדר הנדר ומהותו, שאיסור קדושה נשמך ונתפס כאן ולא איסור גרידא, ואם הוציא מפיו רק איסור בלא התפסה מועיל מדין יד, ואילו במסכתנו כתב שעיקר הנדר הוא בין בהתפסה ובין שלא בהתפסה, ואף אם הוציא מפיו רק איסור בלא התפסה הוי נדר גמור והוא מעיקר הנדר, ואינו חל רק מדין יד! והעיר בזה המשנה למלך פ"א מנדרים ה"א וה"ז, והניח בצ"ע, עיי"ש.

ובחנתם סופר במסכתנו (יב. ד"ה איזהו) כתב ליישב, שהר"ן בשבועות כתב דבריו רק בביאור דעת הר"ף שחילק בין נדרים שמועילה בהם התפסה לבין שבועות שלא מועילה בהם התפסה, והקשה הר"ן מדוע שלא נלמד שבועות מנדרים ע"י ההיקש, ולכן כתב שכוונת הר"ף שהתפסה היא מהות הנדר שממשיכים איסור קדושה לחפצא ואינו רק איסור גרידא כמו בשבועה ולכן א"א ללמוד שבועות מנדרים; אך הר"ן לעצמו סובר שעיקר הנדר הוא אף בלא התפסה, "אלא ההפרש בין נדר לשבועה הוא זה, בנדר דחל אחפצא, אי אמר ככר זה כזה חל, משא"כ שבועה דאגברא קאי, אי נשבע גברא שלא יאכל פרי פלוני ואמר אחר ואני כמוך, ליכא למימר שיהיה גם הוא אסור באותו פרי כמוהו, כיוון שלא נתחדש להאי גברא שם חדש ע"י איסורו מהככר. בשלמא כשנודר בנזיר ואמר זה ואני כמוך הו"ל נזיר, שזה נקרא בשם חדש נזיר, ונעשה זה כמוהו נזיר, אבל האוסר עצמו מככר פלוני אינו נקרא בשם חדש שיוצדק עליו אני כמוך, ומשו"ה לא שייך התפסה בשבועה". וחידש החת"ס: "ולפ"י נפיק חומרא בשעה שזה נשבע על ככר המונח לפניו ואמר זה אף אני כמוך דקאי אהאי חפצא, שייך התפסה גם בשבועה".

י"א. צ"ע בתירוצו של החתם סופר

אך דבריו צ"ע, שכן עיקר קושיית הר"ן על פירוש הרמב"ן ברי"ף היתה מדוע שלא נלמד שבועות מנדרים, ולא ניחא ליה לחלק בין נדרים שהוא איסור חפצא שלכן שייך בזה התפסה, לבין שבועות שהוא איסור גברא שלכן לא שייך בזה התפסה, משום שכ"ז שייך כלפי התפסת חפצא בגברא ולא להתפסת גברא בגברא, והרי הר"ף כתב שאינה שבועה אף בהתפסת גברא בגברא. והנה כאן כותב החת"ס שזו הסברא לחלק בין נדר לשבועה, שנדר הוא איסור חפצא ושבועה הוא איסור גברא. אלא שהוסיף בזה ביאור חדש שהתפסה שייכת על החלת שם חדש, וזה שייך בנדרים שכיוון שהם חפצא יש כאן שם חדש של איסור על החפצא, או בנזירות שיש כאן שם חדש של נזיר על הגברא, ושייך להתפיס בזה חפצא נוספת חדשה להיות איסור או גברא נוסף חדש להיות נזיר, אבל בשבועה שאין בה החלת שם חדש לא שייך מושג של

⁶ וכמו שדרש הראב"ד, ולמד מזה לאיסור כל יחל במתפיס בשבועה, והעמיד את דברי רבא שהמתפיס בשבועה לאו כמוציא שבועה מפיו רק לעניין קרבן.

התפסה, שהרי השבועה היא רק החלת איסור על הגברא, אך הוא אינו נקרא בשם חדש, ולכן אפי' התפסת גברא בגברא אינה חלה. וא"כ הרי בזה ממש מתבארים דברי הרי"ף, ולא תיקשי הקושיא הנ"ל מדוע אין לומדים שבועות מנדרים בהיקש, ואם אכן זו כוונת הרי"ף במסכתנו, מדוע לא פירש כך את הרי"ף בשבועות, ולא היה צריך לחדש שעיקר הנדר הוא בהתפסה שבזה ממשיך איסור קדושה ואינו רק איסור גרידא?

ועוד צ"ע מה שחידש להחמיר, שאם בשעה שזה נשבע על הככר היא היתה מונחת לפניו, ובא חבירו והתפיס בו ואמר אף אני כמוך, דהווי שבועה כיוון דקאי אחפצא. וצ"ע מה בכך שהחפצא לפנינו, הרי סוף סוף אין כאן עליה שם חדש של איסור, שהרי האיסור הוא על חבירו שנשבע, ואף על חבירו אין שם חדש במה שנאסר, וא"כ במה יתפיס?

י"ב. תירוץ הסתירה בר"ן ע"פ סברתו של החתם סופר

אמנם בדעת הרי"ן נראה לומר, שאכן למסקנתו בשבועות הוא חזר בו מפירושו הנ"ל, ומפרש את הרי"ף, כפי שכתב כאן החת"ס בדעת הרי"ן. דהנה בהמשך הדברים שם כתב הרי"ן סברא אחרת לחלק בין נדר לשבועה: "עוד אפשר לי לומר דהתפסה דגברא אגברא אין לה עניין, שהאומר זה כזה אין לו עניין אלא בדבר שתואר חל עליו כגון קדושה או איסור, אבל הנשבע שלא לאכול דבר פלוני אין שם תואר חל עליו, כדי שיוכל חבירו להתפיס בו ולומר אני כמוך". וזה ממש כסברת החת"ס הנ"ל.⁷

ונראה לומר שהחת"ס למד שפירוש זה של הרי"ן האלו הוא דעת עצמו, ולא כתב כן בדעת הרי"ף, אולם נראה בפשטות לומר שהרי"ן כתב פירוש זה בדעת הרי"ף, וזהו פירוש נוסף לפירושו הקודם בדעת הרי"ף. וא"כ י"ל שאף בדעת הרי"ף סובר הרי"ן, שעיקר הנדר הוא לאו דווקא בהתפסה, והתפסה היא רק דין בהלכות נדרים אך אינה גדר הנדר, ומ"מ מושג זה לא שייך בשבועות, שכן צריך להתפיס בדבר שחל עליו שם חדש. ופירוש הגמ' בשבועות י"ל לפי"ז כמו שפירש הרמב"ן דה"ק איזהו איסור נדר האמור בתורה שדינו כנדר אך אינו נדר וכו'.⁸ וא"כ דברי הרי"ן כאן הם כמסקנתו בשבועות, וזה מש"כ כאן הרי"ן: "וכמ"ש שם בס"ד".

י"ג. ראייה מדברי הרמב"ן למסקנת הרי"ן בפירושו ברי"ף

ונראה ראייה לכך מדברי הרמב"ן במסכתנו ריש פרק שני, שהביא באריכות הגמ' דשבועות הנ"ל ושיטות הראשונים שם האם מועילה התפסה בנדר ובשבועה, והסיק שם כדעת הרי"ף שבנדר מועילה התפסה

⁷ ועי"ש שהוסיף הרי"ן: "וכ"ת נהי דלא גמרינן התפסה מנדרים לשבועות אפילו בכה"ג, אפ"ה ליהני מדין יד...? לא דמי דהתם לא אסיק דיבוריה ומש"ה מסקינן ליה אנן דהכי קאמר והדין נמי ליהווי פאה, אבל הכא הא אסקינן דאמר אנא נמי דכוותך". הרי"ן הקשה מדוע לא מהני התפסה בשבועות מדין יד לכה"פ, שהרי אנו אורים שרוצה להישבע גם כן? ותירץ שיד עניינה להשלים דיבורו, שהדיבור הוא חסר ואנו משלימים אותו, כגון בפאה שאמר על הערוגה השניה "והדין" ולא אמר מה כוונתו האם גם היא תהיה פאה או שהיא תהיה לעצמו. אך כאן דיבורו שלם, שהרי כוונתו ברורה ואין כאן מה להשלים, אלא שאין דיבור זה מועיל כלל.

⁸ אך לפי"ז עדיין יהיה צ"ב שאם לפי הגדרים ההלכתיים כשמפרש האיסור וא"כ מתפיס, הווי עיקר הנדר, מה הנפק"מ אם הוא לשון נדר הפשוטה שבתורה או לא? וכנ"ל.

ולא בשבועה, ופירש הגמ' בשבועות כמו שפי' לעיל, וכתב שאין ללמוד שבועות מנדרים משום "דטעמיה דרבא במתפיס משום נדר מידי דמיתסר חפצא עליה הוא, וכי מתפיס חפצא בחפצא חאיל נדרא כמאן דמתפיס בדבר הקדוש למזבח, אבל שבועות מידי דאסר נפשיה מן חפצא הוא וחפצא ליכא עליה איסור נדר וקדושה ולא מידי, הילכך כי אמר נמי זה כזה לא כלום קאמר, ואפילו אמר נמי שלא אוכל בשר כיום שמת בו אבא והוא שהיה מושבע באותו היום מתפיס⁹, ואותו יום ליכא בגופיה נדרא ולא מידי". א"כ חזינן שהרמב"ן מחלק אף הוא בין בין נדרים שהם איסור חפצא ושייך בהם התפסה לבין שבועות שהם איסור גברא ולא שייך בהם התפסה.

ונראה שאין כוונתו לומר רק שא"א להתפיס חפצא בגברא, וכמו שהעלה הר"ן בשבועות בתחילת דבריו, כי אז יקשה כנ"ל שהתפסת גברא בגברא צריכה להועיל, והרי כאן במפורש כתב שאינה מועילה, שהרי כתב שאפי' אם אומר שלא יאכל בשר כיום שמת בו אביו והיה מושבע ועומד באותו היום אינו מועיל, משום שאותו יום אין בגופו נדר, כלומר שאותו יום אינו דבר הנדור אלא דבר המושבע, והוא איסור גברא ולא חפצא וא"א להתפיס בו, ומדוע שלא יתפיס בו, הרי כאן רוצה להתפיס גברא בגברא, שהרי אומר על עצמו שלא יאכל! אלא וודאי צ"ל שכוונת הרמב"ן שהתפסה שייכת רק בדבר שחל עליו שם חדש של איסור וקדושה, וזה שייך דווקא בנדרים שהם על החפצא ולא על שבועות שהם איסור גברא, ועל הגברא לא חל ע"י שבועתו שם חדש של איסור וקדושה, ולכן אינו יכול להתפיס ביום שנשבע עליו, שכן על החפצא של יום אין איסור כלל ואף על הגברא שעליו חל האיסור אין שם חדש של איסור וקדושה. ונראה שכך גם מדויק מלשונו שכתב: "אבל שבועות מידי דאסר נפשיה מן חפצא הוא, וחפצא ליכא עליה איסור נדר וקדושה ולא מידי". והיינו שאין כאן דבר שחל עליו שם של איסור או קדושה, ולכן אין כאן במה להתפיס.

אלא שלפניי? צ"ע מדוע לא פירש כך הרמב"ן בשבועות בדעת הר"ן, אלא פירש שהחילוק הוא מצד שדרשת דין התפסה נאמרה רק בנדרים ולא בשבועות, שבזה קשה עליו כל מה שהקשה הר"ן שם? ועוד צ"ב דלפניי? יש סתירה בדברי הרמב"ן בביאור דעת הר"ן, בין מה שפי' כאן לבין פירושו בשבועות? ואולי אפשר שהרמב"ן כאן חזר בו ממש"כ בשבועות, שכאן כתב דבריו להל' למעשה ושם כתב דבריו רק כפירוש בגמ'. וצ"ע.

י"ד. שיטת הר"ן בביאור הגמ' בשבועות

והנה הר"ן בהמשך דבריו שם בשבועות כתב: "ועדיין אני חוכך להחמיר ולומר דאי שמע חבריה דאישתבע דלא ליכול הדין בשרא, ואמר איהו ואנא נמי דכוותך, דבכה"ג מתפיס בשבועה שבועה, ושלא כדברי הרב אלפסי ז"ל". ואפשר שמכאן דייק החת"ס החומרא שרצה לחדש, שאם הככר לפנינו, תועיל התפסה בשבועה, שכן כתב הר"ן ששמע שנשבע "דלא ליכול הדין בשרא". ואפשר עוד שלכן כתב החת"ס שהר"ן אומר סברא זו בדעת עצמו ולא בדעת הר"ן. אך קשה כמ"ש לעיל, שהרי דין זה הוא גם כנגד

⁹ לפי הגי' שלפנינו אין ביאור למילה זו, ואולי צ"ל שמילות "באותו היום", צריכות להיאמר כאן פעמים ונשמטה הכפילות, וכך צ"ל: "ואפי' אמר שלא אוכל בשר כיום שמת בו אבא והוא שהיה מושבע ועומד באותו היום, באותו היום מתפיס, ואותו יום ליכא בגופיה נדרא ולא מידי", כלומר שאפי' אם התפיס ביום שהוא מושבע בו באיסור אכילת בשר אינו מועיל, כי הוא מתפיס בחפצא של אותו היום, והרי אותו היום אינו חפצא של איסור נדר, שהרי האיסור בו הוא איסור גברא כיוון שנשבע ולא נדר. אך לא מצאתי מי שהעיר בזה.

הסברא שכתב החת"ס, שהיא הסברא השניה שכתב הר"ן, שצריך להתפס בדבר שחל עליו שם חדש, והרי ס"ס על ככר זו לא חל שם חדש אף אם היא מונחת לפנינו. ועוד קשה, שהרי מיד בהמשך דברים אלו כתב הר"ן: "ופלוגתייהו דאביי ורבא, היינו כגון דאשתבע דלא ליכול הדין בשרא, ובתר הכי אמר הרי זו הפת עלי כזה הבשר" וכו', והרי לפי סברת החת"ס, רבא יודה בזה, שהרי הפת לפנינו?

ולכן נראה לומר, שאין לדייק ממש"כ הר"ן "הדין בשרא", שהדבר תלוי בזה שהכר לפנינו, אלא כוונתו שהוא חוכך להחמיר, שהתפסה בשבועה תועיל כשמתפס גברא בגברא, משום שאפשר שסברת רבא שמה התפסה בשבועה אינה מועילה, הוא רק כשמתפס חפצא בגברא, וכמ"ש הר"ן בתחילת דבריו, ולא מצד שהתפסה היא גדר הנדר וזה אינו בשבועה, או משום שהתפסה שייכת רק בדבר שחל עליו שם חדש של איסור, וכמו שביאר בדעת הר"ף. ולכן כשמתפס גברא בגברא, כגון ששמע חבירו שנשבע שלא לאכול בשר זה ואמר ואני כמוך, תועיל התפסתו לעשות כאן שבועה, וזה מה שסיים הר"ן: "ושלא כדברי הרב אלפסי ז"ל", שאילו לפי הר"ף אף בכה"ג לא הווי שבועה.

ומ"מ מבואר בזה היטב גם לפי פירושו השני בדעת הר"ף וגם לפי מה שחוכך להחמיר, שמסקנת הר"ן היא שעיקר הנדר הוא לאו דווקא בהתפסה, אלא התפסה היא רק הלכה בהלכות נדרים שיכול להתפס, ואם מתפס צריך שיתפס בדבר הנדר ולא בדבר האסור, והתפסה מועילה בכל פעם שמתפס, בין אם הזכיר האיסור במפורש ובין אם לא הזכירו במפורש, אולם אין זה גדר הנדר, ויכול לנדור אף ללא התפסה וזה נחשב גם כן כעיקר הנדר. ועיקר ביאור הגמ' בשבועות לפי הר"ן הוא כביאור הרמב"ן בדעת הר"ף: איזהו איסור נדר האמור בתורה שדינו כנדר אך אינו נדר וכו', שאינו לשון נדר הפשוטה האמורה בתורה וכמ"ש.

ט"ו. ביאור בדברי הר"ן מהיכן הסיק שאף מתפס בלבד הוי נדר

ובמה שהקשינו לעיל, דלכאורה מלשון הברייתא משמע, שרק אם הזכיר האיסור במפורש, ואח"כ התפס זהו איסור נדר האמור בתורה שדינו כנדר, אבל אם התפס בלבד אפשר שאין דינו כנדר, וא"כ מהיכן הר"ן הסיק שאף בכה"ג הווי נדר? י"ל בהיפך שפשיטא שהתפסה בלבד מועילה ומחילה נדר, שהרי מצד הלימוד מהפס' "איש כי ידור נדר" ומה שדרשו "עד שידור בדבר הנדר", לא משמע לחלק בין התפסה שהזכיר בה האיסור במפורש, לבין התפסה שלא הזכיר בה האיסור במפורש, אלא החידוש בברייתא הוא שאף כשהזכיר האיסור במפורש, מ"מ כיוון שאח"כ התפסו, זה נחשב כהתפסה¹⁰. ונפק"מ שאם התפס בדבר האסור לאחר שפירש את איסורו, זה גרע מאשר אם לא התפס בכלל. ומבואר בזה ג"כ מה שהקשינו שאם לפי הגדרים ההלכתיים כשמפרש האיסור ואח"כ מתפס, הווי עיקר הנדר, מה הנפק"מ אם הוא לשון נדר הפשוטה שבתורה או לא? אך לפי"ז י"ל שאם היה נחשב לשון נדר האמורה בתורה, עדיין היינו מחשיבים אותו כנדר גרידא, ולא היה גורע במה שאח"כ התפס שלא כהוגן בדבר האסור, ודין עד שיתפס בדבר הנדר נאמר רק במתפס בלבד. אולם מכיוון שאינו נחשב לשון נדר האמורה בתורה, ממילא אפשר לומר שהוא יצא מגדר נדר גרידא והפך להיות התפסה, ובזה יגרע אם התפסו אח"כ בדבר האסור.

¹⁰ שהרי באופן זה ביאר הר"ן את הגמ' בשבועות, לפי הרמב"ן בדעת הר"ף, ולפמש"כ כך הוא סובר למסקנא. ולקמן יבואר בזה עוד.

ומבואר בזה ג"כ מדוע הר"ן הביא דין זה לאחר שהביא הגמ' בשבועות, דמשמע שלמד כן מדברי רבא, והקשינו כיצד משמע כן, הרי רבא דיבר כשגם הזכיר את האיסור במפורש? אולם ע"פ הנ"ל י"ל שכן הר"ן מפרש הסוגי' כמו הרמב"ן דה"ק איזהו איסור נדר האמור בתורה, שדינו כנדר אך אינו נדר, וקאמר זהו מתפיס, ומשמע שאינו בא לחדש עצם דין התפסה, שכן זהו דין ידוע, אלא רק בא להשמיע שאינו נדר האמור בתורה, והרבותא בזה היא כשהזכיר האיסור במפורש, ואעפ"כ אינו נדר האמור בתורה, ונפק"מ כנ"ל, וא"כ כ"ש שבכלל זה גם התפסה גרידא שלא הזכיר בה האיסור במפורש שהיא בכלל איסור נדר שדינו כנדר אך אינו נדר האמור בתורה. ומ"מ בין כך ובין כך, כל התפסה שהיא, היא מעיקר הנדר, וכמ"ש הר"ן במסכתין.

ט"ז. מחלוקת האחרונים האם המפרש איסורו ואח"כ התפיסו בדבר האסור חל נדרו?

ובמס"כ לנפק"מ, שאם התפיס בדבר האסור לאחר שפירש את איסורו, גרע ממי שלא התפיס כלל נחלקו האחרונים.

המשנה למלך (נדריס א.ז.) הנ"ל, הביא דברי המהרלב"ח, שהאומר לאשתו הרי את אסורה עלי כאמא, חל האיסור, אע"פ שהתפיס בדבר האסור, דדווקא האומר הרי את כאמא הוא דאמרינן דלא אמר כלום, משום שעיקר נדרו בזה הוא מחמת ההתפסה וכל שהתפיס בדבר האסור לא אמר כלום, אבל באומר הרי את אסורה עלי יש כאן נדר גמור. וביאר המל"מ בדבריו, שהדבר תלוי בסתירת דברי הר"ן. לפי הר"ן בשבועות שעיקר הנדר הוא דווקא ע"י התפסה¹¹, ואם הזכיר רק את האיסור ללא התפסה זה מועיל מדין יד, וא"כ אין מקום לדברי המהרלב"ח, כיוון שכאן אין לומר שיועיל מה שהוציא האיסור מפיו מדין יד, כי דין יד הוא שאנו גומרים דיבורו כאילו אמר כקרבן, אבל כאן הוא הרי גמר דיבורו בדבר האסור. אולם לפי הר"ן בנדריס, שעיקר הנדר הוא אף ללא התפסה, יש מקום לדברי המהרלב"ח, שהאומר הרי את אסורה עלי כאמא, אסורה, אע"פ שהתפיסה בדבר האסור, כיוון שאף אם לא התפיסה, היה נדרו נדר גמור, וא"כ מה שהוסיף לא גרע.

אמנם לפי דברינו, אף אליבא דהר"ן במסכתנו, כל היכא שהתפיס אע"פ שהזכיר האיסור במפורש זה נחשב התפסה, ובעינן שיתפיס דווקא בדבר הנדור ולא בדבר האסור, ואם התפיס בדבר באסור גרע מאשר לא התפיס כלל, וזה פירוש הגמ' בשבועות, וא"כ אף לדברי הר"ן במסכתנו אין מקום לדברי המהרלב"ח. וכן משמע להדיא בדבריו כאן שכתב: "עיקר הנדר שאמר דבר זה אסור עלי. ובין שהתפיסו וכו' אלא היכא שהתפיסו בעינן שיתפיסו בדבר הנדור ולא בדבר האסור וכו', שאע"פ שהנדר חל בלא התפסה, אפ"ה אם התפיסו בעינן שיתפיסו בדבר הנדור ולא בדבר האסור"¹².

ואכן **במחנה אפרים** (סימן יא) דייק כך בדברי הר"ן. אך הקשה מניין לו שדרשת עד שידור בדבר הנדור נאמרה אף כשהזכיר האיסור במפורש, ולא נאמרה רק להיכא שהתפיס בלבד, אבל אם הזכיר האיסור במפורש לא גרע במה שהתפיסו אח"כ בדבר האסור? והביא שאכן מפרש"י בשבועות משמע שאף כשהזכיר האיסור במפורש בעינן שיתפיס בדבר הנדור דווקא, אע"פ שבהזכרת האיסור בלבד הנדר חל,

¹¹ ואמנם כבר ביארנו שאין סתירה בדברי הר"ן, ולא סובר הר"ן כך למסקנא, אבל מ"מ יש שיטת ראשונים כזו, והיא שיטת התוס' והרא"ש הנ"ל, וכן איתא במאירי בשם גדולי הרבנים, וכן משמע דעת הריטב"א. אולם ע"י לק' במה שנכתוב אי"ה בדבריו.
¹² וע"י לקמן בהערה 14 בספרת המחלוקת בין סברת המל"מ לדברינו.

וכמו שביארו בדבריו הרמב"ן והר"ן, דלא בא לאפוקי ממי שרק הזכיר האיסור במפורש ללא התפסה לומר שלא חל נדרו, כי וודאי בכה"ג נדרו חל, אלא בא לאפוקי ממי שהתפיס בדבר האסור, שאע"פ שהזכיר האיסור במפורש נדרו לא חל.

אך כתב המחנ"א שכ"ז שייך אם נאמר שהמזכיר האיסור במפורש ללא התפסה מועיל רק מדין יד, שאז אנו משלימים דבריו כקרבן, אך כאן הוא בעצמו השלים דבריו בדבר האסור ולא שייך שיחול מה שהזכיר האיסור במפורש מדין יד, וזה ממש כסברת המל"מ בדעת הר"ן בשבועות. אבל מהר"ן במסכתנו הרי מבואר שהזכרת האיסור במפורש ללא התפסה מועילה מעיקר הנדר ולא מדין יד, וא"כ עדיין י"ל שאם התפיס אח"כ בדבר האסור דלא גרע מאם לא התפיס כלל ויחול נדרו! וזה ממש כסברת המל"מ בדעת הר"ן במסכתנו. וא"כ נשאר המחנ"א בקושיא על הר"ן מניין לו שאפי' כשהזכיר האיסור במפורש, לא חל נדרו, אם יתפיסו בדבר האסור?

אך לפי דברינו הנ"ל מבואר היטב שמקור דברי הר"ן הם מהגמ' בשבועות, שהרי כך הוא פירוש הגמ' שם, דה"ק איזהו איסור נדר האמור בתורה, שדינו כנדר אך אינו נדר, ופירשה הברייתא האומר הרי עלי שלא אוכל בשר כיום שמת בו אביו, שהזכיר האיסור במפורש ואח"כ התפיס, ופירש הר"ן לפירוש זה, שזה נחשב למתפיס, והכוונה בזה היא שאע"פ שהזכיר האיסור במפורש, מ"מ כיוון שאח"כ התפיסו, עיקר נדרו תלה בהתפסה, ולכן בעיני שיתפיס בדבר הנדר ולא בדבר האסור. ומיושבת בזה קושיית המחנ"א.

י"ז. ביאור עניינה של ההתפסה לשיטת הר"ן והראשונים שיעקר הנדר הוא אף בלא התפסה ונפק"מ ביניהם

והנה לשיטת הר"ן שבין בהתפסה ובין שלא בהתפסה הכל הוא מעיקר הנדר, צ"ב מה א"כ מוסיפה ההתפסה למהות הנדר, שהרי אנו רואים לכך משמעות אם מתפיס בדבר הנדר או בדבר האסור, וכמו שהקשינו לעיל בתחילת דברינו?

ואפשר לומר דהנה הר"ן בשבועות כתב בביאורו הראשון בדברי הר"ן, שמהות הנדר היא בהתפסה שאיסור קדושה הוא שנמשך ולא איסור גרידא. ואע"פ שלדברינו אין זו מסקנת דבריו, י"ל שאמנם אין זה בדווקא גדר הנדר ומהותו, אך עדיין י"ל שכאשר מתפיס יש בזה המשכת קדושה, וזה כתוספת על האיסור גרידא שיש בכל נדר. וא"כ יש שני מיני נדרים:

א. נדר גרידא שבו מזכיר האיסור במפורש בלבד, ובזה רק אוסר החפצא עליו באיסור גרידא, אך אין בו המשכת קדושה.

ב. נדר ע"י התפסה שבו ממשיך איסור קדושה על החפצא. ובזה אין חילוק בין אם מזכיר האיסור במפורש או לא, שכן בין כך ובין כך ברורה כוונתו, שרוצה גם להמשיך איסור קדושה על החפצא, מלבד האיסור גרידא.

ונפק"מ בין מיני נדרים אלו י"ל לענין מעילה. דהנה כתב הרמב"ם (מעילה ד.ט): "יש מעילה בנדרים, כיצד? האומר ככר זו עלי קרבן או הקדש ואכלה, מעל, אע"פ שהיא מותרת לאחרים". ובמל"מ שם

הסתפק האם יש מעילה גם כשלא התפיש, דאפשר דדווקא במתפיס יש מעילה משום שעשאו כהקדש, אבל אם לא התפיש לא. והעלה שדין זה תלוי במח' הנ"ל מהו עיקר הנדר. למ"ד שעיקר הנדר הוא בהתפסה, ואם הזכיר האיסור בלא התפסה מועיל מדין יד שאנו גומרים דבריו, א"כ יש מעילה אף כשלא התפיש, דמ"מ הוא כמו יד לקרבן, אך למ"ד שעיקר הנדר הוא אף בלא התפסה, אפשר שאין מעילה כשלא התפיש. וא"כ י"ל דזו הנפק"מ בין התפיס ללא התפיס, לדעת הר"ן, הסובר שעיקר הנדר הוא אף בלא התפסה, שאם התפיש יש בזה מעילה ואם לא התפיש אין בזה מעילה.

י"ח. בקושיית הב"ח על תשובת הרא"ש ותירוצם של הש"ך והט"ז

עוד נפק"מ י"ל ע"פ מה שהביא הב"י (בסוף סימן רה) את תשובת הרא"ש (כלל י"ב סי' ד) שמי שאמר ייאסר ייני על כל ישראל אם אעשה דבר פלוני ועבר ועשאו, אינו נאסר, כי אינו יכול לאסור א"כ אסרו בקונם או בדבר הנדור. ובב"ח שם (אות ה') הקשה, דכיוון שהזכיר לשון איסור הו"ל נדר, ומאי שנא מהאומר ככר זה אסור עלי דהווי נדר אע"ג דלא התפישו? ותירץ דהאומר ככר זה עלי הווי לשון נדר, וה"ה כאן אם יאמר קונם ייני על כל ישראל אם אעשה כך וכך, אבל כשאמר ייאסר ייני על כל ישראל אינו לשון נדר. והקשה על כך דמלשון הטור משמע שלא התירו הרא"ש אלא משום שהזכיר נסך שהוא דבר האסור, ולא משום שאינו לשון נדר, והניח בצ"ע. ובש"ך (ס"ק ז) ביאר כוונתו, שהרי הטור הביא המשך תשובת הרא"ש הנ"ל ושם נאמר שהאומר ייני יין נסך אם אעשה דבר פלוני ועבר ועשאו לא נאסר כיוון שלא התפישו בדבר הנדור. ומשמע שמה שלא נאסר הוא מכיוון שאמר יין נסך שהוא דבר האסור, "אבל אם אמר ייאסר ייני, אע"ג שלא הזכיר עלי יהיה אסור". ומשמע מדברי הש"ך שהבין שכוונת תירוץ הב"ח היא שיש לחלק בין אמירת "עלי" שהיא לשון נדר, מכיוון שזהו יד לקרבן שרוצה לאסור על עצמו החפץ בקרבן, לבין אמירת "על כל ישראל" שאינה לשון נדר א"כ הזכיר הקרבן בפירושו. ועל זה הקשה הב"ח שמהטור משמע שמה שלא נאסר באומר ייני יין נסך אינו משום שלא אמר עלי ואינו לשון נדר, אלא משום שהתפיס בדבר האסור, אך אם לא היה מתפיס ואומר רק בסתמא ייאסר ייני, הווי שפיר נדר אע"ג שלא אמר עלי¹³.

והש"ך שם והט"ז (בס"ק ד') כתבו ליישב דאפשר שהרא"ש ס"ל שלשון איסור כשאומר "ייאסר דבר פלוני" אינו מועיל כי אם על עצמו, וכמ"ש: "לאסור איסור על נפשו", אבל לאסור על כל ישראל אינו יכול בלשון "ייאסר" בלבד, אלא דווקא בלשון קונם. וזה משי"כ הרא"ש בתשובה שכשאמר ייאסר ייני על כל ישראל אם אעשה דבר פלוני אינו נדר משום שלא אסרו בקונם או בדבר הנדור. אך סיים הט"ז:

¹³ אך צ"ב מהי הסברא בהבנה זו של הש"ך, מדוע יש לחלק בין אמר "עלי" שזהו לשון נדר, לבין אמר "על כל ישראל" שאינו לשון נדר? לכן נראה לומר שכוונת הב"ח בתירוץו היא שכשאמר ככר זה אסור עלי, כוונתו ברורה שמקבל על עצמו איסור, אך כשאמר ייאסר ייני על כל ישראל אם אעשה דבר פלוני, משמע שבאמת אין רוצה לאסור היין בנדר, אלא רק רוצה לזרז עצמו שלא יעשה דבר פלוני, ולכן אמר רק על דרך קנס שאם יעשה כך וכך ייאסר יינו, והווי כעין אסמכתא. ולכן בזה לא הווי לשון נדר עד שיזכיר במפורש לשון קרבן או קונם, שאז ברורה כוונתו שאכן רוצה לאסור בנדר אם יעשה דבר פלוני, ואין זה רק זירוז בעלמא כדי שלא יעשה דבר פלוני. ומ"מ מבואר מדברי הטור הנ"ל שאין זו הסיבה לאי איסורו, כי באומר ייני יין נסך אינו אסור, משום שהתפיסו בדבר האסור, ולא משום שאינו לשון נדר, ולכן משמע שאם היה אומר ייאסר ייני אם אעשה דבר פלוני, אכן יהיה נדר. וזה מה שהקשה הב"ח. וכן מבואר להדיא מלשון תשובת הרא"ש המובא בב"י: "שאלת, ראובן שנדר שלא ישחוק ואם ישחוק יהא פתו פת כותי ויינו יין נסך, ועבר ושחק. דע שא"צ התרה, שאין לשון זה מורה על איסור, ולא כל כמיניה לעשות יינו יין נסך כל זמן שלא נתנסך יינו לע"ז, וגם לשון נדר אין כאן כיוון שלא התפיסו בדבר הנדור", כלומר שזו הסיבה שאינו לשון נדר ולא משום שאמר אם אעשה דבר פלוני ולא הזכיר קונם.

"וכמדומה דהך תשובה לאו דסמכא היא, על כן לא הביאה הטור". וכן הש"ך כתב תירוץ אחר דכוונת הרא"ש היא, שכוונת אותו אדם היתה לעשות יינו ממש יין נסך ולא איסור בעלמא, וזה וודאי אינו, אם לא נתנסך ממש לע"ז, אבל בעלמא לשון איסור בלבד וודאי מועילה. וסיים "וכן עיקר".

י"ט. ביאור בתירוץ הש"ך והט"ז ונפק"מ נוספת עפי"ז בין נדר בהתפסה לנדר בלא התפסה

ומ"מ בסברת תירוצם נראה, ע"פ מש"כ דבנדר בלא התפסה יש איסור גרידא, אך בנדר עם התפסה יש המשכת קדושה. ואמנם לעיל כתבנו דהמשכת הקדושה היא בתוספת לאיסור גרידא, אך י"ל גם בהיפך, שיש כאן הבדל מהי מהות האיסור, שבנדר בלא התפסה מהות האיסור הוא איסור גרידא, אבל בנדר בהתפסה מהות האיסור הוא הקדושה¹⁴.

וביתר ביאור י"ל, דהנה החידוש בנדר הוא שיכול לאסור דבר המותר. ובה י"ל בשני אופנים:

א. הדבר המותר נשאר מותר במהותו, אך יש עליו דינים של איסור על אדם איש או כמה אנשים, וא"כ מה שנדר הוא איסור חפצא, אין הכוונה מצד מהותו, שהרי מהות חפצא זה נשארה היתר, אלא הכוונה מצד דיני איסורים שיש עליו, ומשמעות דיני האיסור תלויים בגברא שאסור בהם.

ב. הצד המותר שינה את מהותו להיות דבר איסור.

וי"ל שהאופן הראשון מתקיים בנדר בלא התפסה שזהו איסור גרידא, ולכן אין זה במהות החפצא, אלא רק דיני איסור שיש עליו שתלויים בגברא שנאסר בהם, אולם האופן השני מתקיים בנדר בהתפסה שיש בו המשכת קדושה, וזה וודאי שינוי במהות החפץ, להיות חפצא של איסור. וא"כ י"ל שבלא התפסה גמר חלות הנדר הוא בגברא שעליו חלים האיסורים, אלא שהאיסור על הגברא חל דרך החפצא, שהוא ההיכי תימצי לאיסור. אולם בהתפסה גמר חלות הנדר הוא בחפצא, שיש כאן מהות חדשה של קדושה עצמית בחפצא וממילא הגברא אסור בזה. ובה מבואר מדוע בנדר בלא התפסה יכול לאסור רק על עצמו ולא על אחרים, כיוון שגמר האיסור הוא בגברא ורק על עצמו יש לו בעלות ולא על אחרים, אבל בנדר בהתפסה יכול לאסור אף על אחרים, כיוון שגמר האיסור הוא בחפצא, והווי ככל הקדשות שאסור על כל העולם, כיוון שהחפצא הוא בבעלותו¹⁵. וע"ע בקובץ הערות ומ"מ "כנסת ישראל" שכתבו כע"ז בשם הגר"ח, אך כאן כתבנו ביתר ביאור.

כ. האם תשובת הרא"ש הנ"ל סמכא להלכה?

ומה דלא ניחא לט"ז ולש"ך בתירוץ זה, י"ל כיוון ששיטת הרא"ש היא שעיקר הנדר הוא בהתפסה, וא"כ מה שמועיל בלא התפסה הוא מדין יד, שאנו גומרים דבריו כקרבן, וא"כ אף בלשון איסור בלבד ללא

¹⁴ ובה נראה לבאר המחלוקת הנ"ל האם יש מקום לדברי המהרלב"ח, שהמפרש איסורו ואח"כ התפסו בדבר האסור הווי נדר, לפי הר"ן הסובר שעיקר הנדר הוא אף בלא התפסה. שהמל"מ סבר כמש"כ לעיל, שלפי הר"ן עניין ההתפסה הוא רק תוספת קדושה לאיסור גרידא, ולכן אם לא התפס כראוי, הוא פגם רק בתוספת הקדושה, שאכן לא תחול ולא יהיה כקרבן לעניין מעילה ולשאר הנפק"מ שבו, אך בעיקר האיסור גרידא לא פגם, ולכן מ"מ הווי נדר לעניין בל יחל. אולם לפי דברינו שאפי"ר"ן בכה"ג אינו נדר, וכמ"ש שמדויק כך בדבריו, י"ל כמש"כ כאן שעניין ההתפסה הוא מהות חדשה של כל האיסור, שרוצה לאוסרו באיסור קדושה ולא באיסור גרידא, ותו לא שייך למימר שאם לא התפס כראוי ולא החיל כאן איסור קדושה, שמ"מ יחול כאן איסור גרידא, כיוון שגילה בעצם התפסתו שאין רצונו להחיל כאן איסור גרידא.

¹⁵ אך וודאי שיכול לאסור בהתפסה רק על עצמו או רק על פלוני, והכל תלוי בדיבורו, כי החפצא היא בבעלותו וכנ"ל.

התפסה ישנה המשכת קדושה וממילא גמר האיסור יהיה ג"כ בחפצא, ויוכל לאוסרו אף על אחרים. וא"כ הדרא קושיית הב"ח לאתרה, שמהטור משמע שמה דלא מהני הוא משום שהתפיסו בדבר האסור, אבל אם היה אומר בסתמא ייאסר ייני על כל ישראל יהיה אסור, והווי כאומר הרי כבר זו אסורה עלי, ומדוע כתב הרא"ש דלא מהני בזה?

לכן כתב הט"ז שתשובה זו לאו דסמכא היא. ולפ"ז י"ל ג"כ מדוע הטור לא הביאה, משום שאף הטור הרי סובר שעיקר הנדר הוא בהתפסה, וכמ"ש בריש סי' ר"ד: "עיקר הנדר האמור בתורה הוא שיתפיס בדבר הנדר, כגון שאומר כבר זה עלי כקרבן, או שאומר אסור עלי כבר זה, דהווי נמי נדר" וכו'. ומשמע מהלשון "דהווי נמי נדר", שאין בהזכרת האיסור בלבד ללא התפסה משום עיקר הנדר, אלא הוא רק מדין יד אלא שדינו כנדר. וכמו"כ מבואר מדוע הש"ך העמיד דברי הרא"ש כשרוצה שיינו יהיה יין נסך ממש, שבזה דווקא אינו יכול לחול, ולא באיסור גרידא, שלרא"ש לשיטתיה יכול לחול בכה"ג אף על אחרים.

אולם הב"י שהביא תשובה זו י"ל משום שהוא לשיטתו סובר שעיקר הנדר הוא אף בלא התפסה, וכמו שהשיג שם על הטור, שלא דק במש"כ "דהווי נמי נדר", "דאדרבה יותר עיקר נדר הוא זה שיאמר דבר זה אסור עלי, ולא יתפיסו בדבר". וכן משמע מלשונו ב**שו"ע** (סימן רד. א): "עיקר נדר האמור בתורה וכו' או שאמר ייאסר עלי כבר זה", ומשמע שאף הזכרת האיסור בלבד היא מעיקר הנדר. וא"כ לשיטתו שייך שפיר לומר החילוק הנ"ל, שבנדר בהתפסה שישנה המשכת קדושה וגמר האיסור הוא בחפצא, שייך לאסור אף על אחרים, אבל בנדר בלא בתפסה שהוא איסור גרידא וגמר האיסור הוא בגברא, לא שייך לאסור על אחרים אלא רק על עצמו. אך עדיין קצת תימה מדוע בשו"ע לא הביא תשובה זו להלכה? וע"י בהג' **בית מאיר** שהעיר מהא דפסקו הטור והשו"ע בסי' רי"ג ס"א שאם אמר ייאסר עליך פי לדיבורי דכ"ש דהווי נדר גמור מן התורה. וא"כ חזינן שאפי" כשאומר בלשון איסור בלבד ללא התפסה יכול לאסור על אחרים.

כ"א. שיטת הריטב"א בעיקר הנדר ומה שצ"ב בדבריו

והנה הריטב"א בריש מסכתין כתב: "נדר גמור הוא, כל שגומר לשון נדרו כולו בלשון מתוקן, והוא שאוסר דבר המותר בדבר האסור מחמת נדר או הקדש, כגון שאומר כבר זה אסור עלי באכילה כקרבן וכו', ובכה"ג שתולה איסורו בהקדש לא חשיב מתפיס בנדר, דלא חשיבא התפסה אלא כשאומר זה עלי כזה, אבל כשאומר איסור נדרו בפירוש או בידות שהוא כמפרש, אע"פ שתולה איסורו בדבר אחר, שיהא כקרבן, אינו אלא כמפרש איסור נדרו, ואיסורא מנפשיה חיילא אכבר זה, ולא מחמת התפסתו של זה".

ומבואר מדבריו שיש שני מיני נדרים:

א. נדרים שאיסורם הוא איסור עצמי, ומנפשיה חיילא, וזה כשמזכיר האיסור במפורש.

ב. נדרים שחלים מחמת התפסה, שהאיסור אינו חל מעצמו, אלא דרך הדבר שהתפיס בו, וזה כשמתפיס בקרבן וכדו', ומשמע שבנדרים כאלו אכן יש המשכת קדושה מהדבר הנדר הגורמת לחלות האיסור בדבר החדש. ולפ"ז משמע שבנדרים מהמין הראשון, האיסור הוא איסור גרידא, ללא שום שייכות להקדש. וא"כ חלוקה זו בין נדרים שבהם האיסור הוא איסור גרידא לבין נדרים שבהם האיסור נובע

מחמת קדושה, היא כמ"ש בדעת הר"ן¹⁶, אלא שהריטב"א חלוק על הר"ן במפרש איסורו ואח"כ התפיס, שלר"ן הווי מתפיס ולריטב"א הווי עיקר הנדר. ונפק"מ י"ל כנ"ל לענין מעילה ולענין האם יכול לאסור לאחרים.

אלא שלפ"י צ"ב:

א. שלפ"י משמע שהתמפיס בלבד ללא הזכרת האיסור במפורש הוא חמור יותר מהמזכיר האיסור במפורש, שכן במתפיס בלבד ישנה המשכת קדושה אולם במזכיר האיסור במפורש אין המשכת קדושה, אע"פ שגם התפיס. וזה אין הדעת סובלו, כי אדרבה אם גם הזכיר וגם התפיס זו הלשון המעולה בנדרים לכ"ע, והיא צריכה להיות עם ההשלכות החמורות ביותר!

ב. מלבד מחלוקתם הנ"ל נראה שחלוקים בדבר נוסף, האם דבר שנאסר ע"י התפסה (כגון שאמר זה הפת עלי כזה הבשר, שבוה לכ"ע הווי התפסה, כיוון שלא פירש איסורו) הוא מעיקר הנדר או לא? שלר"ן הוא ג"כ מעיקר הנדר, ולריטב"א משמע שאינו מעיקר הנדר, וזה סותר למה שכתבנו לעיל, שמשמע שבמתפיס בלבד ישנה ההשלכה החמורה ביותר, שכן יש בה המשכת קדושה, ואיך ייתכן א"כ לומר שדווקא אופן זה אינו נחשב מעיקר הנדר?

ג. כיצד יפרש הגמ' בשבועות? שהרי אינו יכול לפרש כרש"י דהס"ד היתה שזו התפסה והתירוץ הוא שזה עיקר הנדר, אך אה"נ שהתפסה אינה מועילה לא לשבועות ולא לנדרים, משום שזה סותר למש"כ כאן שהתפסה מועילה בנדרים. כמו"כ אינו יכול לפרש כרמב"ן דהס"ד שאיסור האמור בתורה הוא התפסה, והתירוץ שלא מדובר כאן על לשון איסור שבתורה אלא על מקרה שיש בו דין נדר אך אינו נדר, וזו היא התפסה, משום שהמקרה המדובר הוא שהזכיר האיסור במפורש ואח"כ התפיס, והרי לריטב"א כה"ג אינו נקרא התפסה כיוון שהזכיר האיסור במפורש. וכמו"כ אינו יכול לפרש כפירוש הראשון של הר"ן ברי"ף, שתירוץ הגמ' הוא שעיקר הנדר הוא בהתפסה שממשיך הקדושה וכו', שהרי כאן כתב להדיא, שבכה"ג האיסור חייל מנפשיה ולא מחמת ההתפסה!

כ"ב. פירוש הריטב"א לגמ' בשבועות, וביאור עפ"י בשיטתו מהו גדר הנדר

והנה הריטב"א בריש פרק שני במסכתנו השיג על הר"ף והרמב"ן, שהסיקו בדעת רבא, שהתפסה בשבועות אינה מועילה, אך בנדרים מודה רבא שהתפסה מועילה, ופסקו כך להלכה. והקשה מדוע שלא תועיל התפסה בשבועות מדין ידות, ועי"ש עוד שהאריך בקושיות עליהם. וכתב לבאר (דף ג: מדפי הר"ף ד"ה 'וכתב רבינו', ושם דף ד. ד"ה 'הלכך נראין' (בריש העמוד), דמלשון הגמ' שנחלקו האם מתפיס בשבועה כמוציא שבועה מפיו דמי או לא, משמע שלא נחלקו האם חל כאן איסור או לא, כי אם היו נחלקים בזה היה צ"ל "מתפיס בשבועה, אביי אמר חיילא שבועה עליה ורבא אמר לא חיילא שבועה עליה". אלא וודאי לכ"ע חלה כאן שבועה, ונחלקו לגבי מעמדה של שבועה שע"י התפסה, האם היא כשבועה גמורה או שהיא רק מדין יד. אביי אמר שהיא שבועה גמורה וכמוציא שבועה מפיו דמי, ורבא אמר שאינה שבועה גמורה ולא כמוציא שבועה מפיו דמי, אלא היא רק חלה מדין יד. ונפק"מ האם יוכל

¹⁶ שלמסקנה מפרש הגמ' בשבועות כהרמב"ן דה"ק איזהו איסור נדר האמור בתורה שדינו כנדר אך אינו דינר, וקאמר מתפיס, וזה למרות שפירש איסורו, וא"כ ס"ל שהמפרש איסורו ואח"כ התפיס הווי התפסה ולא נדר גרידא, ולכן אינו לשון נדר האמור בתורה.

להתפיס בזה דבר שלישי, שאם התפסה היא שבועה גמורה יכול להתפיס בדבר המותפס וכן הלאה, אולם אם אינה שבועה גמורה אלא חלה רק מדין יד, אינו יכול להתפיס בדבר המותפס. ועוד נפק"מ שאם אח"כ פירש במה שהתפיס מידי להקל, לפי אביי אין שומעין לו כיוון שזו שבועה גמורה, ולפי רבא שומעין לו כדון ידות. נמצאנו למדים שהריטב"א למד להיפך מהר"ן, שנדר שחל ע"י התפסה אינו חמור יותר אלא קל יותר ומועיל רק מדין יד.

ובזה א"ש מה שהריטב"א חולק על הר"ן בהגדרת מי שפירש איסורו ואח"כ תלאו בדבר הנדור, שלר"ן זו התפסה ולריטב"א זה עיקר הנדר אלא שהוא מפרש איסורו. והביאור בזה הוא שלר"ן התפסה היא חומרא שכן ממשיך על החפצא איסור קדושה וזו תוספת על האיסור גרידא, ולפימשי"כ לעיל אף יותר מכך, זו אפי' מהות איסור חמורה יותר, ולכן אם הוסיף על עיקר נדרו גם התפסה יש כאן תוספת חומרא. אולם לריטב"א ההתפסה היא גורם לקולא, שמועילה רק מדין יד, ולכן אדרבה כל שפירש איסורו הוא עיקר הנדר, שזה נדר גמור, ואע"פ שתלאו אח"כ בדבר הנדור, אין זה גורע להופכו ליד לאחר שכבר היה עיקר הנדר, אלא זה רק מפרש איסורו, ואינו נחשב התפסה.

ולפי"ז צ"ל דלא כמשי"כ לעיל שאף לריטב"א יש שני מיני נדרים יש נדר שהוא איסור גרידא ויש נדר בהתפסה שהוא ע"י המשכת קדושה, וכמ"ש הר"ן, ורק נחלקו בהגדרת מי שהזכיר איסורו במפורש ואח"כ תלאו בדבר הנדור, כי אדרבה מה שחל ע"י התפסה ולא חל מנפשיה הוא יותר קל שהוא חל רק מדין יד. אע"כ צ"ל שהריטב"א סובר שאין נדר שהוא חל ע"י המשכת קדושה, אלא כל נדר הוא איסור גרידא, ונדר בהתפסה אינו מין נדר בפ"ע, אלא הוא ככל ידות נדרים. אמנם עדיין אפשר לומר שיש שני מיני נדרים, שכן י"ל שכל הידות הן מין בפ"ע, שכן חלותם קלה יותר, שא"א להתפיס בהם דבר נוסף וכן ניתן לפרש בהם מידי להקל וכנ"ל.

כ"ג. ביאור דין מעילה בקונמות

אלא שלפי"ז צ"ב מאי קבעי בגמ' (לה). אי יש מעילה בקונמות, הרי אף בהתפסה אין המשכת קדושה לדעת הריטב"א? ונ"ל ע"פ מה דאיתא שם לפשוט דיש מעילה בקונמות מהא דתנן (לג.): "המודר הנאה מחבירו וכו' ומחזיר לו את אבידתו, מקום שנוטלין עליה שכר תפול הנאה להקדש", כלומר שאם נוטלים שכר על השבת האבידה, והמוצא שהוא מודר ממנו מוחל לו ע"כ, א"כ הוא גורם לו הנאה, ולכן תיפול ההנאה להקדש, שאותו שכר שהיה אמור ליתן לו ייפול להקדש. וביאר הר"ן שהראיה מזה שיש מעילה בקונמות היא, כי אם לא היתה מעילה בקונמות היה צ"ל שיוליך ההנאה לים המלח, ככל שאר איסוה"נ שאינו יכול לעכבם אצלו, "אלא משום דקונמות יש בהם מעילה כהקדש, כיוון דבהקדש עסיק, תנא תיפול הנאה להקדש". ומבואר מדבריו שמצד האמת שייך להשליכם לים המלח, אך כיוון שיש בהם מעילה יכול ליתנם להקדש, שגם זה כאיבוד איסוה"נ בשבילו, כי ס"ס הוא מוציאו מבתו. ומבואר מזה דס"ל דקונם אינו הקדש גמור, ואינו ממון הקדש, ולכן יכול לאבדו שאינו גוזל ההקדש.

אולם הרא"ש במשנה שם (לג.) פירש: "תיפול הנאה להקדש, שאין יכול לעכבו שאז היה נהנה ממנו, וצריך ליתנו להקדש לפי שאסר עליו הנאתו כהקדש. הלכך כל הנאה הבאה לידו ממנו הקדש הוא, ולא מצי להוליכה לים המלח, דלאו כל כמיניה להפסיד להקדש, והיינו דדייק מהכא בגמ' דיש מעילה

בקונמות". כלומר הרא"ש סובר שקונם הוא ממון הקדש גמור, ולכן אינו יכול להשליכו לים המלח, שהוא כגוזל ההקדש, ולכן תיפול הנאה להקדש. אלא עדיין צ"ב מניין יש כאן ראייה שיש מעילה בקונמות, דילמא מה שצריך ליתן ההנאה להקדש, הוא משום שלא יהיה גזלן, שהרי להשאירו אצלו אינו יכול כיוון שאסור בהנאה, וכן לאבדו אינו יכול כיוון שגוזל בזה את ההקדש? אלא ע"כ צ"ל שהרא"ש סובר שדין מעילה נובע מגזילת ממון ההקדש, ולא מחמת קדושתו, וזה גופא ההוכחה, שאם יש כאן גזילת ממון הקדש, שאינו יכול להשליכו לאיבוד, ממילא יש כאן מעילה.

אמנם בר"ן י"ל דס"ל שדין מעילה נובע מחמת הקדושה ולא מחמת שגוזל ההקדש, ולכן ייתכן שיכול להשליכו לאיבוד ואין בזה משום גזילת ההקדש, כיון שס"ס קונם אינו הקדש גמור ואינו ממון הקדש, אך עדיין יהיה בזה דין מעילה משום הקדושה שקיימת בחפצא, ולכן יכול גם ליתן להקדש, כי באמת יש בזה קדושה. ובזה מבואר מה שיש לדייק בדברי הר"ן שם, שביאר הבעיא דיש מעילה בקונמות לגבי קרבן מעילה וז"ל: "מי מיחייב מעילה או לא, מי אמרינן דעשאו כקרבן וחייב עליו אשם מעילה" וכו', ומזוייק דבעי רק לגבי קרבן מעילה ולא לגבי קרן וחומש. וצ"ב מדוע על הצד שיש מעילה בקונמות יתחייב רק קרבן ולא גם חומש ואשם? ובברכת אברהם שם ביאר דבמעילה בעלמא החיוב בקרבן הוא משום חילול הקודש, שזה בא לכפרתו, והחיוב בקרן וחומש הוא משום שגוזל ההקדש, שזה השלמת הממון שחיסר ההקדש ועוד קנס ע"כ. אולם כאן מדובר בקונמות וסובר הר"ן שאינם ממון הקדש, ואין בהם גזילה, ולכן יכול להשליכם לאיבוד וכנ"ל, ומשום כך בעי רק לגבי קרבן שהוא בא משום חילול הקדושה, וזה גופא בעי האם יש בקונמות קדושה כדי להתחייב בהם קרבן, אולם בקרן וחומש פשיטא שלא ישלם, כיוון שאף אם יש בזה קדושה, אינו ממון הקדש. וא"כ לרא"ש שסובר שיש כאן ממון גמור של הקדש צ"ל דבעי גם גבי קרן וחומש.

כ"ד. ביאור דין מעילה בקונמות לפי הריטב"א

ומ"מ מבואר מדברי הרא"ש שכל דין מעילה הוא משום שגוזל ממון ההקדש וכנ"ל. וא"כ י"ל שהריטב"א סובר להיפך גמור מהר"ן, וקונמות הווי רק כממון הקדש, ואין בהם המשכת קדושה, אבל סגי בזה כדי לחייב במעילה וכדברי הרא"ש¹⁷. אלא שלפ"ז צ"ל שהבעיא בגמ' האם יש מעילה בקונמות הוא רק גבי קרן וחומש ולא לגבי קרבן אשם. אך יש לומר שהריטב"א יסבור שכל דיני מעילה נובעים משום גזילת ההקדש, ולא משום הקדושה כלל, ואף הקרבן בא לכפרה על שגזל ההקדש ולא על שחיללו, ודלא כמ"ש, ובעי לגבי הכל, קרבן וקרן וחומש.

ולפ"ז צ"ל שמש"כ הריטב"א דנדר גמור הוא "שאוסר דבר המותר כדבר האסור מחמת נדר או הקדש", אין הכוונה לחלות הנדר שהוא מצד המשכת הקדושה, שהרי ס"ל דמנפשיה חיילא ולא מחמת ההתפסה, אלא כוונתו רק ללשון הנדר שעל ידה מחילים את האיסור, שנדר גמור הוא שאוסר דבר המותר בלשון כזו שהיא מחמת נדר או הקדש, אבל חלות הנדר מנפשיה חיילא ולא מחמת ההקדש¹⁸.

¹⁷ אולם הרא"ש וודאי סובר שיש בקונמות גם קדושה, שהרי סובר שצ"ק הנדר הוא בהתפסה וכנ"ל.
¹⁸ ועי' באבי עזרי פ"א מגדרים ה"א, שכתב ע"פ סברא זו ליישב הסתירה בדברי הר"ן.

כ"ה.

נפק"מ בין התפסה ללא התפסה, לשיטה שעיקר הנדר הוא בהתפסה וללא התפסה מועיל מדין יד

ומ"מ מבואר מדברי הריטב"א נפק"מ בין אם איסור חל משום עיקר הנדר או משום יד, לגבי התפסת דבר שלישי בזה ולגבי אם הוסיף אח"כ פירוש להקל, ומיושב בזה מה שהקשינו לעיל בתחילת דברינו לדעת הראשונים הסוברים, שעיקר הנדר הוא בהתפסה, והזכרת האיסור בלא התפסה מועילה רק מדין יד, מה א"כ הנפק"מ בכך? אולם לפי הריטב"א י"ל דנפק"מ שאי אפשר להתפס דבר אחר בדבר שאסור על עצמו רק ע"י הזכרת האיסור ללא התפסה, ורק אם התפס יכול להתפס בזה דבר שלישי. ועוד נפק"מ אם הוסיף אח"כ פירוש להקל, שבנדר ללא התפסה שומעים לו ובנדר בהתפסה אין שומעים לו.

כ"ו. סיכום

א. מצאנו כמה שיטות בעניין מהו עיקר הנדר :

1. שיטת הר"ן: עיקר הנדר הוא כשמזכיר האיסור בפירוש או כשמתפס, וכ"ש כשעשה שניהם שהזכיר האיסור בפירוש וגם התפס, אך א"צ בשניהם כדי להחשב עיקר הנדר.

2. שיטת התוס' והרא"ש: עיקר הנדר הוא כשמתפס, בין אם הזכיר האיסור בפירוש ובין אם לא. אם רק הזכיר האיסור בפירוש ולא התפס מועיל מדין יד.

3. שיטת רש"י בשבועות: עיקר הנדר הוא כשמזכיר האיסור בפירוש, ונחלקו הראשונים האם צריך גם התפסה יחד עם זה או לא. אם רק התפס אינו מועיל כלל.

4. שיטת הריטב"א: עיקר הנדר הוא כשמזכיר האיסור בפירוש, בין אם התפס ובין אם לא התפס. אם רק התפס מועיל מדין יד.

יסוד מחלוקתם תלוי בהבנת הדרשה "עד שידור בדבר הנדור", האם זהו דין בהלכות התפסה, אך ההתפסה בעצמה היא רק מקרה בהלכות נדרים, או שזהו גדר הנדר שיתפסנו בדבר הנדור.

ב. לפי שיטת הר"ן ביארנו בשני דרכים מהו היחס בין נדר שלא בהתפסה לנדר בהתפסה :

1. נדר שלא בהתפסה הוא איסור גרידא, ונדר בהתפסה יש בו תוספת של איסור קדושה.

2. נדר שלא בהתפסה הוא איסור גרידא, ונדר בהתפסה הוא מהות חדשה של איסור מחמת קדושה.

נפק"מ בין שני דרכים אלו היא כשהזכיר האיסור במפורש ואח"כ התפסו בדבר הנדור. לפי הדרך הראשונה יש מקום לומר שיחול נדרו, כיוון שפגם רק בתוספת הקדושה ולא בעצם האיסור גרידא, וכך פסק המהרלב"ח. לפי הדרך השנייה לא יחול נדרו, כיוון שרוצה להחיל נדרו רק מחמת הקדושה ולא באיסור גרידא, וא"כ פגם בעצם מהות נדרו, וכך מדויק מדברי הר"ן.

ג. לפי שיטת הר"ן כתבנו שתי נפק"מ בין נדר בהתפסה לנדר שלא בהתפסה :

1. לעניין מעילה. בנדר ללא התפסה אין מעילה ובנדר בהתפסה יש מעילה, וזה נפק"מ אף לדרך הראשונה הנ"ל.

2. האם יכול לאסור לאחרים. בנדר ללא התפסה אינו יכול כיוון שגמר הנדר הוא בגברא ואחרים אינם ברשותו, ובנדר בהתפסה יכול כיוון שגמר הנדר הוא בחפצא והווי ככל ההקדשות. נפק"מ זו היא רק לדרך השניה הנ"ל.

ד. לפי שיטת התוס' והרא"ש כתבנו שתי נפק"מ בין נדר בהתפסה שהוא עיקר הנדר לבין נדר שלא בהתפסה שמועיל מדין יד :

1. האם יכול להתפס בנדרו דבר שלישי? בנדר בהתפסה יכול ובנדר שלא בהתפסה אינו יכול.

2. האם יכול לפרש אח"כ נדרו לקולא? בנדר בהתפסה אינו יכול ובנדר שלא בהתפסה יכול.

ה. יש לכאורה סתירה בר"ן, שכן כאן כתב שעיקר הנדר הוא אף ללא התפסה ואילו בשבועות כתב שעיקר הנדר הוא בהתפסה, שזהו גדר הנדר שממשיך לו איסור קדושה, ולכן אינה מועילה בשבועה! החת"ס תירץ שמשי"כ כאן הוא בדעת עצמו ומשי"כ בשבועות הוא בדעת הרי"ף, אך תירוצו צ"ע, ותירצנו שאף מש"כ כאן הוא בדעת הרי"ף, וזהו פירושו השני שם בשבועות, שהתפסה היא אמנם מקרה בהלכות נדרים, אך היא שייכת רק בדבר שיש לו שם חדש של איסור או קדושה, ולכן שייכת רק בנדרים שבהם יש בחפצא שם של איסור או קדושה, ובנזירות שבה יש שם של קדושה בגברא, ואינה מועילה בשבועה שבה אין איסור בחפצא, ואף בגברא אין שם חדש של איסור או קדושה. ומשמע שנשאר אתו למסקנא בדעת הרי"ף. מלבד זאת לר"ן יש שיטה משלו בעניין התפסה בשבועה שסובר שלעיתים היא חלה ודלא כהרי"ף.

ו. יש סתירה ברא"ש, שכן בתשובה כתב שהאומר ייאסר ייני לכל ישראל אם אעשה כך וכך, אינו נאסר, כי לא התפסו, והקשה הב"ח הרי יכול לנדור בלשון איסור גם ללא התפסה, ותירצו הש"ך והט"ז, שאמנם כלפי עצמו יכול לנדור ללא התפסה אך לא כלפי אחרים, אך תירוץ זה שייך רק אם נאמר שעיקר הנדר הוא ללא התפסה, שאז יש חילוק בין התפסה לללא התפסה מצד מהות הנדר, וא"כ ע"כ צ"ל שכך ס"ל, ואילו כאן כתב שעיקר הנדר הוא בהתפסה! ומשום כך נראה שלא סמכו הש"ך והט"ז על תשובת הרא"ש להלכה.

ז. דין קדושה בקונמות יהיה תלוי בשיטות הראשונים הנ"ל. **לשי' הר"ן ורש"י** – כשמתפס יש קדושה וכשלא מתפס אין קדושה. (אמנם בשי' רש"י לא התבאר להדיא עניין זה, אך נראה לומר שבזה יסבור כהר"ן, וכדמשמע במחנ"א). **לשי' התוס' והרא"ש** – לעולם יש קדושה בקונמות, בין כשמתפס ובין כשלא מתפס. **לשי' הריטב"א** – לעולם אין קדושה בקונמות. לשיטתו, להתפסה אין שייכות למהות חלות הנדר, אלא ללשון הנדר, ללשון שבה נודרים, שפועלת חלות של נדר גרידא.

ח. ע"פ הנ"ל מצאנו כמה שיטות בדיון מעילה בקונמות :

1. **שי' הר"ן**: חייב רק בקרבן ולא בקרן וחומש, משום שקרבן בא על חילול הקודש והרי חילולו, וקרן וחומש באים על גזילת ההקדש, וכאן ס"ל שלא גזלם, כיוון שאין הקונם ממון הקדש, ויכול אפילו לאבדו.

2. **שי' הרא"ש**: חייב בהכל, משום שגם חילל את הקודש וגם גזלו, דס"ל שהקונם ממון הקדש, ואינו יכול לאבדו.

3. **שי' הריטב"א**: באשם וודאי שאינו חייב, משום שלא חילל את הקודש שהרי ס"ל שאין קדושה בקונמות, וע"כ צ"ל שיהיה חייב בקרן וחומש, וע"כ ס"ל שהקונם ממון הקדש, ולכן גזל אותו, ולפי"ז גם אינו יכול לאבדו.

4. **שי' הריטב"א באופן שני**: חייב בהכל, משום שס"ל שכל החיובים באים על גזילת ההקדש, ואף הקרבן הוא לכפרה על גזילת ההקדש ולא על חילולו.